

Слађана Ристић Горгиев

Филозофски факултет

Универзитет у Нишу

О АРГУМЕНТАЦИЈИ КОД ПРАВОСЛАВНИХ СЛОВЕНА

(Јанис Каркидис, «Аргументација код православних словена у средњем веку»

Међународни центар за православне студије,

Центар за византијско-словенске студије, Универзитет у Нишу, 2019)

Књига *Аргументација код православних Словена у средњем веку*, Јаниса Каркидиса, спаја два појма која до сада у науци не само што нико није спојио, већ се и сматрало да их је немогуће спојити. Разлог томе је чињеница што аргументација своју основу налази у Аристотеловој логици, док су православни Словени у средњем веку, своја учења базирали на хришћанским аскетским списима, дакле на вери. Однос према логици у средњем веку значио је уједно и однос према хеленском наслеђу, према којему су се црквени оци различито одређивали. Неки су античко наслеђе потпуно искључивали, док су га други видели као припрему за хришћанство. И док је схоластика свесно користила логику (дијалектику) у развијању, како дедуктивних, тако и индуктивних доказа о постојању Бога, Византија, под чијим су утицајем били списи средњовековних Словена, била је више заинтересована за хеленску метафизику него за дијалектику. Притом, православни Словени су се углавном бавили преводима аскетске литературе, не упуштајући се превише у теоријске расправе, што је још више искључивало потребу за аргументацијом. Наравно, то не значи да у средњем веку није било жеље и потребе за теоријским расправама и логичким аргументацијама. Како се жар хришћанства (вере) појачавао, тако је и дијалектички жар у одбрани вере достигао свој зенит. Логичка аргументација је била присутна још у раном средњем веку код апологета који су бранили хришћанство, како пред римским властима, тако и пред јеретицама. На Васељенским саборима такође је било нужно користити снажне аргументе у формулисању основних принципа хришћанске мисли, догме, учења итд. Па ипак, та врста расправе прилично је заобишла православне Словене на чијем су се језику тек касније преводили списи који су били углавном намењени ширењу вере. Православни Словени су се са вером упознавали, пре свега, из списа који су се тicali аскетског живота, док у логичким расправама нису пронашли неку особену вредност. Дијалектика је у аскетским списима третирана као нешто страни вери, јер је она захтевала боравак у „уму“, а не у срцу, које је центар духовног живота. То су била уобичајена мишљења научника који су се бавили овим периодом и овом проблематиком.

За разлику од оваквих становишта, аутор ове књиге, Јанис Каркидис, проналази валидно постојање логичке аргументације управо у списима православних средњовековних Словена. И не само то, већ кроз једну савремену научну дисциплину, као што је теорија аргументације, Јанис Каркидис актуализује важност литературе православних Словена средњег века. Иначе, теорија аргументације је проучавање поступака и начина на основу којих се помоћу логичког расуђивања могу донети

закључци који су засновани на премисама. Одатле, она је више примеренија теоријским расправама и дијалозима, него хришћанским беседама или поукама. И управо ту лежи једна од највећих вредности ове књиге! Наиме, у текстовима, у којима преовладава монолошко – дидактичка структура, чија је претежна намена била подучити некога вери, имамо прилику да откријемо читаву лепезу логичких операција и аргументација. Чини се да само прави и ретки познаваоци овога периода могу да приведу читаоца оваквим сазнањима. Аутор ове књиге то свакако јесте, што се може видети, не само из његовог богатог интердисциплинарног приступа, а то значи, кроз филологију, философију, литературу, као и историју средњег века, већ и кроз сва најновија истраживања у савременој логици и теорији одлучивања.

Такође нас аутор, кроз седам поглавља, укључујући предговор, поговор и илустрације (слике), води кроз свет средњег века указујући на чињеницу универзалности људске природе, која се огледа у томе да се људско мишљење развија по истим принципима независно од тога да ли неко познаје теорију аргументације или не. У делима црквених отаца, пре свега у беседама, поукама итд., Ј. Каркидис проналази она места која откривају препознатљиву структуру логичког мишљења. Другим речима, сваки говор, па макар и онај који афирмише веру, заснован је на универзалним законима, тј. канонима мишљења који су део логосности самога човека. Јер чак и када црквени оци одбијају логику, они говоре кроз њу. При томе је врло важно знати мотив њиховог одбијања, тачније, зашто се нису упуштали у дијалектичке расправе. Наиме, црквени оци нису одбијали само мишљење, знајући добро за логосност самога разума, већ су указивали на погубност остајања искључиво на дискурзивном знању. Они су инсистирали на повезаности ума и срца, јер човек јесте и једно и друго. Наш Бог, како каже Григорије Богослов, није Бог који ћути, он се људима објавио кроз Реч. Ћутање и реч су две степенице ка Богу која једна другу надопуњују, ћутање је ослушкивање Бога и молитва, а реч која изађе из молитве је обожена реч. Тако нам ова књига показује да православни Словени средњег века нису били „фанатични верници“ који су одбацивали свако знање и логику, напротив, они су били свесни свих предности и недостатака људских спознајних моћи.

До сада смо у научној јавности имали прилике да се упознамо са историјом, језиком, литературом и уметношћу православних Словена средњег века, а овом књигом добијамо прилику да се упознамо и са логичким мишљењем православних Словена. Она баца ново светло на тзв. „мрачни средњи век“ и то кроз светлост ума, која је подједнако обасјавала све умне људе, укључујући и православне Словене. Књига је писана савршено јасним и препознатљивим, научним стилем, те може имати више намена. Наиме, може послужити као штиво које нас упознаје са теоријом аргументације, али и као уџбеник који нам открива оне најважније постулате средњовековне философије, језика и литературе. Ипак, значај ове књиге превазилази ниво уџбеника. Заправо, она представља својеврсни пробој у истраживање области у које до сада нико није ни привирио, а камоли ушао. Управо зато верујемо да ће ова књига Ј. Каркидиса бити истинска инспирација, не само упућеним истраживачима ове теме, већ и широј читалачкој публици.